

Mihály T. Beck

Proč se neuděluje Nobelova cena za matematiku?

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 47 (2002), No. 1, 7--8

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/141107>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2002

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Proč se neuděluje Nobelova cena za matematiku?

Mihály T. Beck

Nobelova cena zaujímá mezi vědeckými cenami jedno z nejvyšších postavení. Často se objevuje otázka: Proč není Nobelova cena za matematiku? Oficiální odpověď je snadná: Alfred Nobel ve své závěti určil, že ceny mají být uděleny vědcům, kteří učiní nejvýznamnější objevy na poli fyziky, chemie, fyziologie nebo lékařství, dále autorům vynikajících literárních děl a lidem, kteří v neobvyklé míře přispějí ke světovému míru. Problém však zůstává: Proč se Nobel rozhodl neodměnit největší přínosy v matematice?

V dostupné literatuře [1–3] jsem nenašel žádné autentické údaje, ale určité dohady a spekulace se objevují v různých autobiografiích.

Theodor von Kármán ve svých pamětech [4] napsal, že i když by si to Oscar Prandtl býval zasloužil,

... nikdy cenu nedostal zřejmě proto, že Výbor pro udělování Nobelovy ceny nepovažoval (a stále nepovažuje) mechaniku za tak vznešenou vědu jako ostatní obory fyziky, kterým bylo uděleno mnoho cen. Například Einstein dostal cenu pouze za to, že vysvětlil fotoelektrický efekt, ne za brilantní matematiku, na které stojí jeho teorie relativity. Osobně jsem měl vždy podezření, že tento podivný předsudek vznikl proto, že Nobel nemohl zapomenout své milence, že mu utekla s matematikem.

Následující vysvětlení podal Manfredovi von Ardenne [5] prof. B. Debiesse, tehdejší ředitel centra atomové energie ve Francii:

Nobel měl o třicet let mladší přítelkyni, kterou zastihl v důvěrné situaci s matematikem. Tato událost ho údajně přiměla k tomu, že matematiku ve stanovách fondu vynechal.

Není jisté, zda tyto biografie podávají úplný obrázek milostných vztahů Nobela, který zůstal do konce života starým mládencem. Avšak ve spojitosti s těmito domněnkami stojí za zmínku, že Nobel skutečně měl dlouhý, s velkou pravděpodobností ne čistě platonický vztah se ženou z Vídně, Sophií Hessovou, která byla o třicet let mladší než on [6]. Sophie mu jednou řekla, že čeká dítě a že otcem je Kapivári Kapy, maďarský důstojník. Nicméně Nobel byl k Sophii nanejvýš velkorysý a dokonce ji zabezpečil ve

MIHÁLY T. BECK, Department of Physical Chemistry, Kossuth Lajos University, 4010 Debrecen, Hungary; e-mail: beckmt@tigris.klte.hu

Why Is There No Mathematical Nobel Prize? The Mathematical Intelligencer 23 (2001), No. 3, 68–69, copyright Springer-Verlag, New York.

© The Mathematical Association of America 2001.

Přeložila NAĎA STEHLÍKOVÁ.

své závěti. (Je překvapivé, že se v literatuře neobjevují žádné spekulace o tom, že by Sophiino svedení důstojníkem přispělo k Nobelovým antimilitaristickým pocitům.)

Gårding a Hörmander [7] podávají jiná možná vysvětlení pro Nobelovu nevyšímavost k matematice — francouzsko-americké a švédské. Podle prvního byl Nobel ženatý a s jeho ženou měl poměr Mittag-Leffler. Podle švédské verze si Nobel uvědomil, že vytvoření ceny za matematiku by znamenalo, že jejím prvním příjemcem by byl právě Mittag-Leffler. A tomu nebyl Nobel nakloněn. Zdá se mi, že obě verze společně vysvětlení sice poskytují, ale žádné z nich nestačí samo o sobě.

Nobel byl celý život starý mládenec, takže první verze je určitě nesprávná, ačkoli zde může být podezření z poměru mezi ženou Mittag-Lefflera a Nobelem. Je však mnohem pravděpodobnější, že pokud měl Gösta Mittag-Leffler nějakou roli v Nobelově rozhodnutí, spočívala v tom, že v roce 1883 měl on a jeho žena již napsanou závěť, v níž zanechali svou vilu v Djursholmu Švédské akademii pro podporu matematického výzkumu obecně, ale především ve skandinávských zemích.

Myslím, že Nobelovo opominutí matematiky má prozaičtější základ — jeho obecný vědecký názor. Nobelova školní docházka do veřejných škol skončila, když mu bylo 16, a na univerzitě nepokračoval. Dostalo se mu jakéhosi soukromého vzdělání od Zinina, vynikajícího ruského organického chemika. Vlastně to byl Zinin, kdo Nobela v roce 1855 upozornil na nitroglycerín. Nobel byl vynikajícím důmyslným vynálezcem devatenáctého století. Jeho vynálezy vyžadovaly intuici, odhodlání a hluboké znalosti látek, ale žádné znalosti vyšší matematiky. Ve druhé polovině 19. století chemický výzkum obecně vyšší matematiku nevyžadoval. Je pravděpodobné, že Nobelovy matematické znalosti nepřevýšily čtyři aritmetická pravidla a trojčlenku.

K zásadní změně v matematické chemii došlo teprve po smrti Alfreda Nobela. Je vysoce pravděpodobné, že dnes nebo dokonce jen několik let po roce 1900 by Nobel již podporu rozvoje matematiky nevynechal.

MIHÁLY T. BECK se zabývá zejména koordinační chemií a reakční kinetikou. Dále se zajímá o etické a metodologické otázky vědeckého výzkumu a o historii vědy.

L i t e r a t u r a

- [1] SCHÜCK, H., SOHLMAN, R., ÖSTERLING, A., LIJESTRAND, G., WESTERGREN, A., SIEGBAHN, M., SCHOU, A., STAHL, N. K.: *Nobel, the Man and His Prizes*. Elsevier, Amsterdam 1962.
- [2] BERGGREN, E.: *Alfred Nobel*. Nelson and Sons, London 1962.
- [3] SOHLMAN, R.: *The Legacy of Alfred Nobel*. The Bodley Head, London 1983.
- [4] VON KÁRMÁN, T., NELSON, L.: *The Wind and Beyond*. Little Brown and Co., Boston 1967, s. 32.
- [5] VON ARDENNE, M.: *Ein glückliches Leben für Technik and Forschung*. Kinder Verlag, Zürich und München 1972, s. 322.
- [6] Odkaz [3], s. 56–58.
- [7] GÅRDING, L., HÖRMANDER, L. H.: *Why is there no Nobel prize in mathematics*. *Mathematical Intelligencer* 7, No. 3 (1985), s. 73–74.